

KUKUĻNEMŠANAS KRIMINĀLTIESISKIE ASPEKTI *CRIMINAL ASPECTS OF BRIBERY*

Edgars Škutāns

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, edgarsskutans@inbox.lv, Rēzekne, Latvija
Zinātniskā vadītāja Dr.iur. **Ilona Bulgakova**

Abstract. *The article "Criminal Aspects of Bribery" is developed based on a bachelor's thesis and the conclusions and suggestions put forward therein regarding the origin of the concept of bribery, the development of effective regulatory measures for its suppression, taking into account judicial and investigative practice. The aim of the article is to reflect, in the author's opinion, the main factors influencing the process of proving bribery, as well as to examine the most significant recommendations (methodology) developed by the author and used in practical work for the qualification and investigation of the criminal offense under Article 320 of the Criminal Law. The article is divided into three sections. The first section briefly examines the historical analysis of bribery and the current regulatory framework for combating bribery, including amendments to legal norms, and compiles statistics on the situation of bribery in Latvia. In the second section, the author focuses on the legal characterization of bribery, analyzes judicial and investigative practices, providing their opinion on the qualification determination under Article 320 of the Criminal Law. Meanwhile, in the third section, the author summarizes the main justification for recommendations, using other state normative regulations as arguments as well.*

Keywords: *bribery, bribery qualified compositions, criminal law, criminal procedure law, public official.*

Ievads

Mūsdienās korupcija ir kļuvusi par nozieguma ievērojamu cēloni ne vien Latvijā, bet arī visā pasaulē. Autoraprāt, šīm tematam jāpievērš īpaša vērība, jo noziedzīgi nodarījumi, ko izdara valsts amatpersonas, t.sk. kukuļņemšana, ir ietverama - smagu un sevišķi smagu noziegumu grupā.

Kukuļņemšanas rezultātā kaitējums tiek nodarīts ne tikai valstij kopumā, bet katram valsts iedzīvotājam. Starptautiskā pretkorupcijas organizācija ir publicējusi korupcijas uztveres indeksa rezultātus, saskaņā ar kuriem Latvija 2023. gadā ar 60 punktiem ieņēma 36. vietu 180 valstu konkurencē (*Transparency International, 2024*), kas ir sliktāk nekā situācija Lietuvā un Igaunijā. Ņemot vērā minēto, pastāv nepieciešamība pievērsties tādām noziedzīgām nodarījumiem kā kukuļņemšana, jo tas un tā sekas ir sabiedrībai īpaši kaitīgas – apdraud gan valsts ekonomisko, gan sociālo un tiesisko attīstību, gan ikviena tās iedzīvotāja tiesību un brīvību realizāciju, tādējādi mazinot sabiedrības lojalitāti valstij un ietekmējot valsts politisko stabilitāti.

Autors kā **pētījuma mērķi** izvirza izpētīt Krimināllikuma 320. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma pierādīšanas problemātiku un kvalifikāciju.

Pētījuma objekts ir kukuļņemšanas kvalifikācija un pierādīšana.

Pētījuma priekšmets ir Krimināllikuma 320. pantā paredzēta nodarījuma kvalifikācija un pierādīšanas izmeklēšanā pirmstiesas procesā.

Darba uzdevumi:

- 1) analizēt tiesu praksi, juridisko literatūru un citus avotus, kuros ir sniegts kukuļņemšanas krimināltiesiskais un procesuālais raksturojums;
- 2) veikt kukuļņemšanas noziegumu izmeklēšanas vēsturisko izpēti;
- 3) identificēt būtiskākās problēmas kukuļņemšanas kvalifikācijas noteikšanā un pierādīšanā;
- 4) apskatīt kukuļņemšanas kvalifikāciju saistītos jautājumus Lietuvā.

Darbā izmantotās **pētījuma metodes**: tiesību vēsturiskā metode tika pielietota, lai izpētīt kukuļņemšanas jēdziena vēsturisko attīstību līdz mūsdienām; tiesību - salīdzinošā metode tika pielietota, lai salīdzinātu Krimināllikumā ietvertu kukuļņemšanas regulējumu ar citu Eiropas Savienības dalībvalstu (Lietuvas) krimināltiesisko un procesuālo kukuļņemšanas

regulējumu;- sintēze un literatūras analīzes metode tika pielietota, lai apkopotu iegūto informāciju par kukuļņemšanas gadījumiem un analizētu kukuļņemšanas kvalificējošās pazīmes un konstatētu kukuļņemšanas kvalifikācijas un pierādīšanas problēmas.

Kukuļņemšanas vēsturiskā analīze un mūsdienu krimināltiesiskais regulējums

Kukuļņemšana, kā viens no korupcijas ietekmē izdarītajiem noziegumiem, pastāv jau kopš seniem laikiem. Taču mūsdienās šis noziedzīgā nodarījuma veids ir mainījies. Kukuļņemšanu raksturo, kā valsts amatpersonu kukuļdošanu ar mērķi, lai valsts amatpersona pārkāpj tam noteiktos pienākumu un tiesības. Tas nozīmē, ka valsts amatpersonas, kuriem ir pienākums nodrošināt valsts institūciju darbību, šos pienākumus neveic vai veic kādas citas personas interesēs, saņemot par to jebkāda veida labumus (*Vilks & Ķipēna, 2000*). Šie labumi var būt kā nauda vai arī jebkāda cita materiāla vērtība.

Korupcijas sekas ir ļoti kaitīgas valsts ekonomikai un sabiedrībai kopumā. Kad valsts budžets zaudē plānotos finanšu resursus korupcijas dēļ, tas negatīvi ietekmē valsts izaugsmi, attīstību un stabilitāti. Korupcijas ietekme ir visaptveroša, ietekmējot dažādas valsts sfēras un institūcijas, piemēram, tiesībsargājošās iestādes, nodokļu iestādes, tiesu sistēmu un citas nozares (*Vilks & Ķipēna, 2000*).

Šī ietekme var radīt nopietnas sekas, kas traucē taisnīgu un efektīvu valsts darbību. Kukuļņemšanas korupcijas gadījumi ir saistīti ar kukuļdošanu, jo kukuļdošanas gadījumā personas apzinās, ka ar savām darbībām tās izdara noziedzīgu nodarījumu, lai iegūtu vēlamu rīcību no valsts iestāžu puses. Valsts amatpersonas, kuras ir atbildīgas par valsts darbību, var izdarīt noziedzīgas darbības, pārkāpjot savus dienesta pienākumus, lai apmierinātu kukuļdevēja intereses (*Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs 2021.-2024. gadam, 2021*). Par to valsts amatpersona no kukuļdevēja saņem kādu materiālu vai citu labumu.

Kukuļņemšana kā noziedzīgs nodarījums definēts Krimināllikuma 320. pantā. Šāda veida noziedzīgi nodarījumi tāpat kā lielākā daļa tiek izdarīti acīmneredzamā veidā, bet atšķirībā no citiem noziegumiem kukuļņemšanā un kukuļdošanā, pēc būtības cietusī ir valsts, kas nozīmē, ka nav personas, kurai ir nodarīts tiešs kaitējums. Krimināllikums arī paredz gadījumu, kad kukulis tiek pieprasīts vai izspiests no personām, tad tajā gadījumā kaitējums tiek nodarīts personai (*Krimināllikums, 1998*). Taču tiesu prakse liecina, ka gadījumi, kad kukuļi tiek pieprasīti vai izspiesti, ir daudz mazāk nekā gadījumi, kad kukulis tiek piedāvās kukuļdevēja interesēs. Tādā veidā, tiesībaizsardzības iestādes nesaņem informāciju no cietušās personas, ka tai ir radīts kaitējums, vai arī amatpersonas nepilda savus dienesta pienākumus un nesauc pie atbildības personas kas piedāvā kukuli (*Škutāns, 2023*).

Kukuļņemšanas tiesiskais regulējums Latvijā ir būtiski mainījies kopš 1961. gada un izmaiņas notiek līdz par mūsdienām. Šajā laika posmā ir notikušas daudzas izmaiņas gan tiesību aktos, gan arī sabiedrības attieksmē pret korupciju. Latvijas PSR Kriminālkodekss tika pieņemts 1961.gadā, amatpersonas statuss un amatpersonu noziegumu veidi tika atpoguļoti septītajā nodaļā ar nosaukumu "Amatnoziegumi" (*Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālkodekss, 1961*).

Kā viena no būtiskākajām izmaiņām, autoraprāt, ir tā, ka šobrīd Krimināllikuma regulējumā ir sniegts definējums, kādas personas tiek uzskatītas par amatpersonām. Latvijas PSR Kriminālkodeksa 162. panta normā bija noteikts, ka par amatpersonām uzskatāmas personas, kas pastāvīgi vai uz laiku pilda varas pārstāvju funkcijas, kā arī valsts vai sabiedriskajās iestādēs, organizācijas vai uzņēmumos pastāvīgi vai uz laiku ieņem amatus, saistītus ar organizatorisku un rīkotāja vai administratīvu un saimniecisku pienākumu pildīšanu, vai kas minētajās iestādēs, organizācijās un uzņēmumos pilda šādus pienākumus pēc speciālās pilnvaras (*Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālkodekss, 1961*). Jēdziens ir diezgan skaidrs, taču lai būtu vieglāk kvalificējams noziedzīgs nodarījums un varētu noteikt vai persona tiešām ir valsts amatpersona, mūsdienās ir ieviesti daudzi grozījumi Krimināllikumā.

Mūsdienu Krimināllikuma 316. panta pirmajā daļā ir sniegts līdzīgs skaidrojums, kā Latvijas PSR Kriminālkodeksā kādas personas tiek uzskatītas par valsts amatpersonām, taču lai tiktu vieglāk izprotams jēdziens – valsts amatpersona.

Krimināllikuma 316. panta otrajā daļā tiek uzskaitīti amatpersonu amati, kas tiek uzskatīti par valsts amatpersonu amatiem, proti, Valsts prezidents, Saeimas deputāts, Ministru prezidents, Ministru kabineta loceklis, kā arī Saeimas un Ministru kabineta ievēlēta, iecelta vai apstiprināta valsts institūciju amatpersona, pašvaldību vadītājs, viņu vietnieks un izpilddirektors. Minētās personas - uzskatāmas par valsts amatpersonām, kas ieņem atbildīgu stāvokli (*Krimināllikums, 1998*). Tāda veidā tiek izslēgtas jebkādas šaubas par kukuļņemšanas kvalificēšanu, jo visi kukuļņemšanas noziedzīgā nodarījuma subjekti ir norādīti Krimināllikuma 316. pantā. Par amatpersonām uzskatāmas nevien uzskaitītās valsts amatpersonas, bet arī ar varas raksturu un lēmumu pieņemšanas apveltītas atbildīgas personas uzņēmumos un organizācijās, kā piemēram, valdes loceklis vai valdes priekšsēdētājs.

Šī definīcija ir svarīga, jo kukuļņemšanas gadījumos ir būtiski skaidri noteikt, kurām personām tas ir piemērojams. Tas nodrošina tiesisku noteiktību un efektīvu tiesu sistēmas darbību, kā arī mazina iespējamus strīdus un interpretācijas starp juristiem un tiesu iestādēm. Turklāt tas arī veicina korupcijas apkarošanu, jo ļauj ātrāk un efektīvāk rīkoties pret tiem, kas izmanto savu amata stāvokli ļaunprātīgi.

Kā otrs salīdzinājums ar Latvijas PSR Kriminālkodeksu un mūsdienu Krimināllikumu ir pats kukuļņemšanas panta regulējums. Kukuļņemšana Latvijas PSR Kriminālkodeksā (zaudējis spēku 1999.gada 1.aprīlī) bija atspoguļota 164. pantā, kas veidots no divām daļām. Panta pirmajā daļā bija atspoguļots pamatsastāvs, panta otrā daļā ir noteikts kvalificējošais sastāvs. Latvijas PSR Kriminālkodeksa 164. panta pirmā daļa noteica par kukuļņemšanu jebkāda veidā, ko izdarījusi amatpersona personiski vai ar starpnieki par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu kukuļdevēja interesēs, ko amatpersona varējusi vai tai vajadzējis izdarīt vienīgi dienesta stāvokļa dēļ, tiek sodīta ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem. Latvijas PSR Kriminālkodeksa 164. panta otrajā daļā tika noteikta atbildība par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti vai ar izspiešanu vai ja tās izdarīju personas, kas ieņem atbildīgu stāvokli, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no diviem līdz desmit gadiem, konfiscējot mantu vai bez konfiskācijas (*Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālkodekss, 1961*). Kvalificējošās pazīmes: amatpersona kas izdarīja atkārtoti kukuļņemšanu (atkārtotības pazīme no Krimināllikuma izslēgta ar grozījumiem, kas stājās spēkā 2014. gadā), amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli.

Analizējot Latvijas PSR Kriminālkodeksa 164. panta normas, var secināt, ka kukuļņemšanas tiesiskā sastāva pazīmes ir tādas pašas, salīdzinot ar šī brīža spēkā esošo Krimināllikumu. Salīdzinot Krimināllikumu ar Latvijas PSR Kriminālkodeksu, Kriminālkodeksā nav dots kukuļņemšanas skaidrojums, kā tas ir Krimināllikumā, ka kukuļņemšanas ir materiālu vērtību, mantiskai vai citāda rakstura labuma pieprasīšana, izspiešana vai pieņemšana. Tāpat spēkā esošā Krimināllikumā ir izdalītas divas daļas kur pirmajā ir aprakstīts kukuļņemšanas gadījums par kādu jau izdarītu likumīgu vai nelikumīgu darbību, savukārt otrajā daļā ir aprakstīts par kukuļņemšanas gadījumu pirms kādas likumīgas vai nelikumīgas darbības izdarīšanas vai neizdarīšanas. Tāpat arī Krimināllikumā ir ir izdalītas divas daļas par to ja kukuļņemšana ir lielā apmērā vai to izdarījusi personu grupa un ja to ir izdarījusi organizēta grupa vai valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli. Latvijas PSR Kriminālkodeksa otrā daļa ir pieminēts tikai par to ja amatpersona ir izdarījusi atkārtoti kukuļņemšanu vai izspiešanu vai ja to izdarīju amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli. Kukuļņemšana ir smags noziegums, kas ir sabiedriski bīstams nodarījums, kas apdraud valsts iekārtu. Atgriežoties pie Latvijas PSR Kriminālkodeksa 164. panta otrās daļas, kur ir minēts “Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti” (*Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālkodekss, 1961*), var secināt ka amatpersona, kas jau agrāk ir sodīta par kukuļdošanu, kukuļņemšanu, starpniecībā kukuļošanu, var ieņemt amatpersonas amatu.

Autoraprāt, tas ir nepieļaujami, jo amatpersonas notiesāšanas fakts rada neuzticību sabiedrībai un personai pēc tāda smaga nozieguma nevar būt laba reputācija, lai darboties par amatpersonu (*Škutāns, 2023*). Kā arī Latvijas PSR Kriminālkodeksā nav iekļauti būtiskas kukuļņemšanas kvalificējošas pazīmes, kā grupa pēc iepriekšējās vienošanās, organizēta grupa un kukuļa apmērs. Tas būtisks iztrūkums, jo persona kas ir saņēmusi kukuli pēc pašas pieprasījuma var tikt sodīta tik pat bargi, kā personu grupa kas saņēma kukuli pēc iepriekšējās vienošanās, tas nav samērīgi un tāda veidā personu grupa pēc iepriekšējās vienošanās tiktu sodīta ar tādu pašu sankciju, kā amatpersona kas saņēma kukuli viena pati.

Kukuļņemšanas kvalifikācijas un pierādīšanas juridiskais raksturojums

Noziedzīga nodarījuma kvalifikācija ir pilnīgas atbilstības konstatēšana starp noziedzīgā nodarījuma faktiskajām pazīmēm un Krimināllikuma normā paredzētā konkrētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmēm (*Liholaja, 2001*). Kvalifikācijas tiek noteikta pēc galvenajiem kritērijiem – priekšmets, objekts, objektīvā puse, subjekts un subjektīvā puse.

Noziedzīgā nodarījuma priekšmets Krimināllikuma 320. panta izpratnē ir “materiāla vērtība, mantiska vai citāda rakstura labums”, šis termins ir jāsaprot kā tā var būt jebkāda amatpersonai apsolīta vai dota mantiska vai nemantiska vērtība, kas var būt taustāma vai netaustāma. Pie mantiska vai citāda rakstura labumiem var minēt tādu ka personai palīdz sarmentot kaut ko bez atlīdzības, vai tiek noslēgts fiktīvs līgums par dzīvokļa īrēšanu, bet realitātē maksājumi netiek veikti. Bet pie materiālām vērtībām, var būt nauda, telefons un visādi citi labumi ko var taustīt. Termins “kukulis” tiek uzskatīts par noziedzīgā nodarījuma rīku.

Noziedzīgā nodarījuma objekts tiek definēts, kā ar Krimināllikumu aizsargātās valsts, sabiedrības, personu grupu vai atsevišķu personu likumīgās intereses, ko apdraud noziedzīgs nodarījums (*Liholaja, 2007*).

Analizējot kukuļņemšanu, pirms šķietami varētu veidoties priekšstats, ka noziedzīgā nodarījuma rezultātā nav objekta, jeb vai un kādas tieši tiesības tiek aizskartas, jo nav cietušās personas. Taču kā noziedzīgā nodarījuma grupas objekts ir valsts un pašvaldību institūciju, valsts dienesta normāla darbība. Kukuļņēmējs ir saņēmis jebkādu materiālu labumu par kādu savu izdarītu vai neizdarītu rīcību, savukārt kukuļdevējs ir atdevis materiālu labumu par kādu sev vēlamu rezultātu, līdz ar to abas puses ir sasniegušas sev vēlamu rezultātu. Tapēc kukuļņemšanas noziedzīgā nodarījuma izmeklēšana ir sarežģīts process, jo personas abas ir sasniegušas sev vēlamu rezultātu, tādā veidā ir grūti identificēt, kurā laikā un vietā ir noticis korupcijas gadījums, jo abām pusēm nav pretenziju, pret kādām noteiktām darbībām. Taču šeit runa neiet par kukuļa izspiešanu, jo tad apmierināts ir tikai kukuļņēmējs, bet kā cietušais tiek uzskatīts kukuļdevējs.

Noziedzīgā nodarījuma objekts tiek iedalīts divos veidos:

1. Galvenais tiešais objekts, tās ir intereses kuras vienmēr tiek apdraudētas ar noteikta veida noziedzīgu nodarījumu.
2. Papildu tiešais objekts, tās ir intereses, kuras citā gadījumā ir pastāvīgs kāda cita noziedzīga nodarījuma tiešais objekts, bet konkrētā gadījumā atbilstoši Krimināllikuma Sevišķās daļas normas konstrukcijai tiek aizsargātas reizē ar galveno tiešo objektu tikai, tāpēc, ka tam ar to pašu noziedzīgo nodarījumu neizbēgami arī tiek nodarīts kaitējums (*Liholaja, 2001*).

Līdz ar to secināms, ka ar kukuļņemšanas noziedzīgo nodarījumu vienmēr tiek aizskarta kāda no pusēm. Kukuļņemšanas galvenais tiešais objekts ir valsts un pašvaldību institūcijas. Savukārt ar galveno tiešo objektu ir gadījumi, kad ir apdraudēts arī papildu tiešais objekts, tie ir gadījumu kad valsts amatpersona izpieš kukuli no personas. Tas ir definēts Krimināllikuma 320. panta ceturtajā daļā.

Analizējot tiesu praksi autors saskarās ar viņa prāt interesantu Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta spriedumu Nr.SKK-89/2022. Tātad persona A ar rajona

tiesas spriedumu atzīta par nevainīgu Krimināllikuma 320. panta otrajā daļā paredzētajā noziedzīgā nodarījuma un attaisnota. Savukārt ar Rīgas apgabaltiesa spriedumu, izskatot krimināllietu apelācijās kārtībā tika atcelts Rīgas rajona tiesas spriedums. Krimināllietā tika pārkvalificēta un persona A tika atzīta par vainīgu Krimināllikuma 320. panta pirmajā daļā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā. Par Rīgas apgabaltiesas spriedumu attiecīgi personas A un viņa aizstāvis ir iesnieguši kasācijas sūdzības, par to ka personas A darbības bija nepamatoti pārkvalificētas pēc Krimināllikuma 320. panta pirmās daļas, līdz ar to spriedums nav tiesisks, lūdza atcelt apelācijas instances tiesas spriedumu.

Minētajā lietā Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ir atzinis, ka grozot noziedzīgā nodarījuma kvalifikāciju, apelācijas instances tiesa atzinusi, ka no noziedzīgā nodarījuma apraksta konstatējams, ka tajā norādītās darbības attiecas jau uz kādu izdarītu darbību. Proti, tas ir persona A tiek apsūdzēta par to, ka sarunas laikā ar personu B prettiesiski pieprasīja viņam kukuli par padarīto darbu kriminālprocesā un personas B aizsardzības nodrošināšanu. Kā arī persona A pieprasīja personai B nopirkt un reģistrēt uz personas A vārda traktoru ar piekabi, jo kriminālprocesā ir noskaidroti noziedzīgā nodarījuma faktiskie apstākļi un aizturēta persona. persona A norādīja, ka solītā neizpildes gadījumā kriminālprocess tiks apturēts un personai B atkal radīsies problēmas ar izspiedējiem (*Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta spriedums, 2022, Nr. SKK-89/2022*).

Senāts konstatē, ka izskatāmajā lietā noziedzīgā nodarījuma kvalifikācijas maiņa ir saistīta ar kukuļņemšanas vienu no obligātajām noziedzīgā nodarījuma objektīvās puses pazīmēm – laiku. Līdz ar to kukuļa izspiešana ir pabeigta ar brīdi, kad valsts amatpersona, izmantojot savu dienesta stāvokli, ir izdarījusi kukuļa izspiešanu, kā arī šajā spriedumā ir konstatējams, ka kukuļa izspiešana notikusi par kādām jau izdarītām likumīgām vai nelikumīgām darbībām.

Līdz ar to Senāts atstāja negrozītu Rīgas apgabaltiesas spriedumu, bet Persona A un aizstāvja sūdzību noraidīja.

Kukuļņemšana ir noziedzīgs nodarījums, kurā valsts amatpersona nodara tīšu noziegumu, jo viņš apzinās sekas un kaitējumu pirms darbības veikšanas. Lai valsts amatpersonu varētu notiesāt, ir svarīgi pierādīt, ka viņš apzinājās, ka pieņem materiālu vērtību vai mantisku labumu, vai tā piedāvājumu, par savu darbību vai bezdarbību, kas ir vērsta uz kukuļdevēja vai citu personu interesēm. Savukārt par kukuļa pieprasīšanas un izspiešanas gadījumā valsts amatpersona ir kukuļņemšanas iniciators, līdz ar to valsts amatpersonas subjektīvo pusi raksturo griba un nolūks iedzīvoties par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu kukuļdevēja vai citas personas interesēs. Kriminālatbildība valsts amatpersonai iestājas ne tikai pēc kukuļa pieņemšanas brīža, bet arī par kukuļa piedāvājuma pieņemšanu, kad kukulis faktiski vēl nav nodots valsts amatpersonai, bet kukuļdevējs ir tikai izteici priekšlikumu par kādām vēlamām darbībām (*Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta, 2019, Nr. SKK-12/2019*).

Pētījuma izstrādes laikā ir apskatīta arī informācija, lai būtu uzskatāmi redzēt, par to cik bieži tiek uzsākti kriminālprocesi pēc Krimināllikuma 320. panta un kuras panta daļas tiek piemērotas visbiežāk, kāda ir problemātika kriminālprocesu pareizā kvalificēšanā (sk. 1. tabulu).

Apskatot 1. tabulu var secināt, ka 2021. gadā Latvijā ir uzsākti 22 kriminālprocesi par kukuļņemšanu, 2022. gadā ir uzsākti 19 kriminālprocesi un 2023. gadā ir uzsākti 18 kriminālprocesi. No tabulā redzamās statistikas, var secināt ka valsts amatpersonas biežāk nodara sevišķi smagus noziedzīgus nodarījumus, kas ir kvalificējami pēc Krimināllikuma 320. panta trešās daļas un salīdzinoši reti tiek izdarīta kukuļņemšana, kas ir kvalificējama pēc Krimināllikuma 320. panta ceturtās daļas. Apskatot tiesu praksi un palasot zinātnieku rakstus, tāda statistika rodas, jo kukuļņemšana, kas kvalificējama pēc Krimināllikuma 320. panta ceturtās daļas ir daudz sarežģītāk pierādāma. Problemātika ir tāda, ka ir grūti pierādīt, to kas ir

kukuļņemšanas noziedzīgā nodarījuma organizētājs, vai starp personām ir bijis lomu sadalījums un vai personām visām bija kopīgs nodoms.

1.tabula

Kriminālprocesi, kas uzsākti par kukuļņemšanu laika posmā no 2021.gada līdz 2024.gada 30.aprīlim (autora veidota, Latvijas Republikas prokuratūra, 2024)

Krimināllikuma 320. panta daļa	2021	2022	2023
320. panta pirmā daļa	7	2	3
320. panta otrā daļa	4	6	6
320. panta trešā daļa	11	10	8
320. panta ceturtā daļa	0	1	1
Kopā:	22	19	18

Taču apskatot kopumā uzsāktos kriminālprocesus vairāku gadu garumā, var saskatīt, ka valsts amatpersonas atbildīgāk attiecas pret korupciju nepieņemot kukuļus vai kukuļošanas iniciātorus sauc pie atbildības, tādā veidā mazinot sabiedrības interesi uzpirkt vai dod pateicību kādai valsts amatpersonai sev par labu.

Kukuļņemšanas krimināltiesiskas un procesuālais raksturojums Lietuvā

Korupcija ir kļuvusi par vienu no aktuālākajiem nozieguma cēloņiem ne vien Latvijā, bet arī visā pasaulē. Katra valstij krimināllikumā ir atšķirīgs kukuļņemšanas regulējums. Tāpēc raksta autors ir izvēlējies salīdzināt Latvijas un Lietuvas kukuļņemšanas regulējumu, lai noskaidrotu atšķirīgās iezīmes. Kukuļņemšanas institūtu Lietuvā regulē Lietuvas Kriminālkodekss. Kukuļņemšanas regulējums ir definēts Kriminālkodeksa 33. nodaļā, kuras nosaukums ir “Noziegumi un kriminālpārkāpumi starp dienestu un sabiedrisko interesi” (*Lietuvos Respublikos Baudziamasis kodeksas, 2000*). Lietuvas Kriminālkodeksa 230. pantā ir sniegts skaidrojums, kādas personas ir uzskatāmas par amatpersonām, kā arī Kriminālkodeksa 225. pantā ir sniegts krimināltiesiskais regulējums un sankcijas par tādu korupcijas nozieguma veidu kā kukuļņemšana.

Apskatot Lietuvas Kriminālkodeksa un Latvijas Krimināllikuma kukuļņemšanas regulējumu var secināt, ka Lietuvas Kriminālkodeksa nav sadalījuma par kukuļņemšanu pirms kādām darbībām vai pēc kādām darbībām, ir tikai sadalījums vienā daļā par kukuļņemšanu par kādām likumīgajām darbībām, ko izdarījusi valsts amatpersona un otrajā daļā par kukuļņemšanu par kādām nelikumīgajām darbībām, ko izdarījusi valsts amatpersona.

Autors uzskata, ka Lietuvas tiesiskajā regulējumā kukuļņemšanas skaidrojums ir vieglāk piemērojams un pierādāms, jo nav tāda būtiska aspekta, ka jākonstatē laiks, kad kukulis pieņemts, tādā veidā tas arī atvieglo izmeklēšanu, un pats fakts kā kukuļņemšana ir notikusi, jau nozīmē par valsts amatpersonas smagu noziedzīgu nodarījumu. Tāda gadījumā Lietuvā nerodas iztiesāšanas laikā problēmas, kā augstāk apskatītajā piemērā no Senāta sprieduma. Lietuvā šis kukuļa izspiešanas gadījums tiktu kvalificēts, kā kukuļa pieprasīšana par kādām nelikumīgām darbībām. Un tieši precīzi tiktu nošķirts tikai vai kukulis pieņemts par likumīgu vai nelikumīgu darbību, par ko arī ir tiktu paredzētas dažādas soda sankcijas. Lietuvas Kriminālkodeksā arī par valsts amatpersonām tiek uzskatītas personas, kas kandidē uz valsts amatpersonas vakanci. Kā arī Lietuvas Kriminālkodeksā atšķirībā no Latvijas Krimināllikuma, par maza kukuļa pieņemšanu noziedzīgs nodarījums, tiek uzskatīts par kriminālpārkāpumu. Autora ieskatā, tas nav pieņemami, jo valsts amatpersonu noziegumi ir smagi vai sevišķi smagi noziegumi ar augstu sabiedrības rezonansi, līdz ar to uzskatīt valsts amatpersonas noziegumu par kriminālpārkāpumu.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Tiesu praksē bieži parādās problemātika ar laika pierādīšanu, kad kukulis tika pieņemts, pirms vai pēc kādas likumīgas vai nelikumīgas darbības. Izmeklējot kukuļņemšanu, ir ārkārtīgi būtiski nepieciešams katrā gadījumā noteikt kukuļa priekšmeta pieņemšanas laiku, jo Krimināllikuma 320. panta pirmajā un otrajā daļā laiks ir ietvertas kā objektīvas puses fakultatīvās pazīmes.

Priekšlikums:

Kukuļņemšanas gadījumu izmeklēšanai būtu nepieciešams izstrādāt prokuratūras vadlīnijas, kuras kā obligātu pazīmi paredzētu visu kukuļņemšanas objektīvajā pusē ietilpstošo apstākļu, t.sk. laika noskaidrošanu, kā arī prasību noskaidrot pirms vai pēc kādas tieši darbības (likumīgas vai nelikumīgas) kukulis tika pieņemts. Attiecīgās vadlīnijas būtu nosaukamas “*Kukuļņemšanas gadījumu pierādījumu pareiza konstatācija*”.

2. Lietuvas Kriminālkodexā par kukuļņemšanas subjektu tiek uzskatīti arī amatpersonu kandidāti, kā piemēram, personas kas kandidē uz deputāta amatu, savukārt Latvijas normatīvajā regulējumā šāda norma nepastāv. Autors uzskata, ka normas ieviešana būtu nepieciešama Krimināllikumā, konkrēti 316. pantā.

Priekšlikums:

Krimināllikuma 316. panta pirmās daļas normu aiz vārdiem “*finansu līdzekļiem*” papildināt ar vārdiem “*kā arī par valsts amatpersonām ir uzskatāmas personas, kas kandidē uz valsts amatpersonas amatu*”.

3. Kukuļņemšana ir noziedzīgs nodarījums, kurš tiek rūpīgi slēpts. Kā, piemēram, valsts amatpersonas, kurām jānēsā ķermeņa kameras (piemēram, Pašvaldības vai Valsts policijas darbinieks) noziedzīgu darbību izdarīšanas laikā vai pēc izdarīšanas savas kameras izslēdz vai arī novieto tā, lai valsts amatpersonas darbības nebūtu redzamas.

Priekšlikums:

Katrā valsts iestādē, kur valsts amatpersonām ir jānēsā ķermeņa kameras, izstādāt nolikumu ar nosaukumu “*Par valsts amatpersonu ķermeņa kameras pareizu lietošanu*”. Minētajā nolikumā “*Par valsts amatpersonu ķermeņa kameras pareizu lietošanu*” ietvert šādu normu: *Pirms digitālo rīku izsniegšanas amatpersonai, par tās izsniegšanu atbildīgajai amatpersonai nodrošināt digitālā rīka (t.sk. ķermeņa kameras) tehniskā stāvokļa obligātu pārbaudi, attiecīgo ierīci verificējot, kā arī pirms izsniegšanas, novērst iespējas valsts amatpersonām pašām atslēgt ķermeņa kameru vai ietekmēt tās filmēšanas leņķi.*

Izmantotie avoti un literatūra

1. *Krimināllikums.* (17.06.1998). Latvijas Republikas likums, red. uz 30.12.2023. <https://likumi.lv/doc.php?id=88966>
2. *Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālkodexs.* (06.01.1961). Latvijas PSR Likums. Zaudējis spēku ar 01.04.1999. Latvijas Vēstnesis, 09.02.1961, https://likumi.lv/wwwraksti/1961/LPSR_KK.PDF
3. *Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas.* (26.09.2000). Lietuvos Respublikos įstatymas No. VIII-1968. <https://ej.uz/que9>
4. Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs. (2021). *Korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu plāns 2021.-2024.gadam. Projekts.* <https://knab.gov.lv>
5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2019.gada 29.maija spriedums lietā Nr.SKK-12/2019. <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs>
6. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2022.gada 16.septembra spriedums lietā Nr.SKK-89/2022. <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs>
7. Latvijas Republikas Prokuratūra. (2024). *Latvijas Republikas Ģenerālprokurora ziņojums par 2023.gadā paveikto un 2024.gada darbības prioritātēm.* https://prokuratūra.lv/media/gallery/Gener%C4%81lprokurora_zinojums_2023.pdf
8. Liholaja, V. (07.08.2007). Kukuļdošanas kvalifikācija un sods: daži problēmjaudājumi. *Jurista vārds*, 32. <https://juristavards.lv/doc/161385-kukulosanas-kvalifikacija-un-sods-dazi-problemjautajumi/>
9. Liholaja, V. (2001). *Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijas teorētiskie pamati un prakse.* AFS

10. Transparency International. (2024). *Corruption Perceptions Index*. <https://www.transparency.org/en/cpi/2023>
11. Vilks, A., & Ķipēna, K. (2000). *Korupcija*. Lietišķās informācijas dienests.
12. Škutāns, E. (2023). *Kukuļņemšanas krimināltiesiskie aspekti*. Bakalaura darbs.